

7. Sekundärliteratur

Der schwedische Pietismus in seinen Beziehungen zu Deutschland. Eine kirchengeschichtliche Untersuchung.

Pleijel, Hilding

Lund, 1935

2. E. Wolker an A. H. Francke.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

- H. Ioh. Friedr. Willkomm, Collega IV. bey der teutschen Schule i. Stockholm, hat ehemals hier in Halle studiret.
- H. Matthias Müller, Buchhalter bey der teutschen Schule zu Stockholm.
- H. Ioh. Lüdecke, Informator bey eines frommen reformirten Kaufmanns, namens Sophonias Krüger, Kindern.
- H. Sophonias Krüger, vornehmer Kaufmann zu Stockh.
- H. Ioh. Friedr. Lohe, vornehmer Kaufmann zu Stockh.
- H. Gurlaff Lohe, des vorigen Bruder.
- H. N. Mag. Tolpo, Hofmeister bey der wohlgeb. Frau Lohin zweene Söhne i. Stockh.
- H. Lorentz Thormöhlen, vornehmer Kaufmann i. Stockh.
- H. N. Grabbe, ein vornehmer Civilbedienter i. Abo.
- H. Peter Elis, Schreiber auf d. Kgl. grossen Zollcontor zu Stockh.
- H. N. Oldingen, ebenfalls Schreiber daselbst.
- H. Iohann Camitz, Schreiber.
- H. N. Winquist, Regiments-Quartiermeister.
- H. Georg Friedr. Strobell, Apotheker zu Stockh.
- H. N. Schwartz, gewes. Prediger i. Liefland, hält sich itzo auf in Stockh.
- H. Iacob. Boëtius, gew. Prediger in Schweden, lebt itzo im hohen Alter zu Westeråås.
- H. Laurent. Ulstadius, vor vielen Jahren gewesener Schulcollega i. Oster-Botnia, sitzt von langen Jahren her zu Stockh. im Kinderhause gefangen, wird aber nicht mehr so hart, wie vormals gehalten.
- H. N. Schaeffer, sitzt zu Abo in harter Gefangenschafft.
- H. D. N. Diurberg, Prof. Theol. zu Upsala.
- Madam Catharina Abrahams-dotter, verwittwete Arfwedson, deren sel. Mann ein vornehmer Kaufmann zu Stockh. gewesen.
- Iungfer Barbara Kinmundt, einer vornehmen Civilbedienten i. Stockholm Tochter.
- Iungfer Anna Greta Wolcker, des Hrn. Cammerir Wolckers Tochter.

2. E. Wolker an A. H. Francke.

(Franckes Nachlass 29. BSB.)

HögEhrewyrdige och Höglerte

H. Professor

Högtährade Gynnare.

Att Iag så alldeles obekant understår mig med denne ringa Skrifwellse Eders HögEhrewyrdigheet att incommodera, lærer honom i förstone främmande förekomma. Men enähr han med behag

och tålmod täckes inhämta de orsaker, som mig till denne dristigheet anledning gifwer, Förmodas att sådant icke allenast wäl och i bästa måttan uthtydes, uthan och att Jag, effter min önskan, winner något ställe ibland desz i Christo Jesu Trogne Wänner.

Sedan den Store och allrådande Guden, af idell Nåd och godheet förbarmat sig öfwer mig ählendige och arme Syndare, och igenom sin underlige styrellse någorlunda hullpet mig uthur det Möreker och ählende, som den Naturlige Menniskan, för omvändellsen kringsluuter, och henne i det diupa Fördärfwet nidsänker, som är Otroo, Blindheet, Oförstånd, Ondska, Haat, Afwund, Högfärd, Egenkiärleek, förtröstan på Creaturen, åstundan effter Jordiske förmåhner, sampt hängiande wid det uthwärtas wäsendet, och den ceremonialische gudstiensten etc. Och däremot hoos mig upptändt En gnista af det Andelige och Himmellske Liouset, hwileket upprinner uthi Nyia Födellsen, Itändes medellst den Lefwande Troon, Underhålles af Gudz Ord och Andans krafftige wärekan, Lyser i En brinnende kiärleek emot Gudh och Menniskor, Föder af sig En barnslig fruchtan, Otwwifwellachtig förtröstan, sann förnekellse, och En heelig wandell för Herrans Ansichte, lærer att Kårsfästa den gamble Adam och dyreka Gud i Andanom och Sanning, för hwileken obeskrifwelige Nåd Jag honom alldrig nogsampt prijsa och Tacka kan, Så hafwer Jag meer och meer begynt att blifwa warse vår förfalldne Christendoms allmenne fördärf, och den stora fara, som alla de swäfwä uthi, hwileka allenast till blåtta nampnet äro Christne, men med Hiertat och lefwernat Christi krafft förneka; Och iu meera Jag sålunda lärt att kiänna förderfwet och den fallska Christendommen, så inkom, som uthom migh, ju högre har jag wärderat den Stora Gudz Nåd, som alla Bootfärdige Syndare i Omvändellsen wederfares, hwileket jemwähl har uppwäckt hoos mig een innerlig Kiärleek till alla Trogne Christne och rätta Gudz Barn; men besynnerligen till alla Redskaffens Evangelij och Sanningenes lärare, hwileka låta ett slijkt allment Fördärf gå sig till Hiertat, och med läro och lefwerne, på den förfalldne Christendommens förbättring arbeta. Och såszom Jag icke allenast igenom Muntel. berättelser, uthan och af E. H. Ew. mig tillhanda kombne Gudelige Skriffter nogsampt blifwet öfwertygat, hwad för ett dyrt och uthwaldt Gudz Redskap, som E. H. Ew. är, och huru mycket hans Evangelische Försambling, igenom des trogne och oförtrutne Arbete, dagelig dagz uppbygd och förbättrad worden, besynnerligen är mig af En E. H. Ew. trogne Wänn, och min i Christo ällskelige Broder S. Andreas Kock, till min hiertelige fågnad och förnöijellse omständeligen berättat, så wäl om dhe härlige och store gåfwor, hwar med Gud den Alldrahögste E. H. Ew. fram för många andre lärare, uthrustat, som det meer än Menniskelige beswär och den stora möda, som E. H. Ew. i Gudz Andelige Wijngårdh alla Stunder, med en särdeles Gudz Wällsignelse, nidlägger, så att Fruchtan därpå, icke allenast är uthsprid öfwer heela Tyskland, uthan och uthi Orient och Occi-

dent, hwar uthaf klarligen synes att E. H. Ew. icke är Bookstafwens, uthan En Sannfärdig Andans och Evangelii Tienare; Altså näst denn innerlige Tackseijellse, som Jag den alldrahögste Guden för een sådan, sin Försambling ährtedde Nåd och Wällgierning, plichtig är, kan jag icke underlåta att förklara den Stora Wördnad, och det Tacksamma Hierta, Jag, såszom den alldraringaste Teelning i gudz Wijngård, bär till E. H. Ew. för een sliik oförlikeligh Möda, om sårg och bekymmer, som han till heela Christenheetens Nytta, förkåfring och Wälfärd använder, med bijfogad hiertelig önskan, att den allzwälldige Herren, ifrån hwileken all god gåfwa kommer, han wille än yterligare Wälsigna E. H. Ew. Andelige Arbete och dagel. förnyia des inwärtens och uthwärtens kraffter sampt förlähna honom Hällsa och Sundheet, och en lång lijffztijd, på det han effter Gudz behag, må kunna skaffa sinom Herra mycken Frucht och yterligare winna den eena Segren effter den andre, såszom och med all frimodigheet stå för gapet och afhindra den arge Fiendens och hans anhangz listige anlopp, och sålunda öfwerwinna lögnen med Sanningen, till Gudz Rijkes märkelige förkåfring, och Satans Rijkes krafftige Förstöring och undergång.

Iar (!) hafwer jembwål med Stor hugnad och min Troo till märkelig styreka igenom läsit den wackra beskrifningen angående det av E. H. Ew. vprättade Härl. Wäisenhause, och kan wäl betyga att Jag icke uthan Tårar kunnat åskåda de många vnderlige Ting, som Herren, så wid begynnelsen, som fortgången af samma härl. Wäreck igenom Ed. H. Ew. starcka Troo och Förtröstan, har skaffat och hända låtit, Så att intet mindre med wördsamheet undrat öfwer Ed. H. Ew., af Gud förlänte, Stora Troo, än Gudz Näderijka Giärningar. Min Trogne Önskan där wid är, att Wår Herre ännu wijdare wille hålla sin Hand öfwer berörde högstnyttige Wäreck, och allt framgient låta sin underlige styrellse och ymbnige Wällsignellse där wid, för heela Werlden kunnig blifwa, på det alla Menniskor må see och ährfara, att Herren ännu så Rijk och mechtigh är uthi underlige Tingz wäreckande, som han i forna Tijder warit hafwer, enähr allenast Menniskorne hafwa Troo och förtröstan till honom, och att de lösa föræktare, hwilcke med sine förgifftige Tungor spätskeligen tala om Herrans Gierningar, må omsijder finna att de försmåda Gudz Sanning då de döma förr än Tijd är. Gud täncke på E. H. Ew. till det bästa, som näst honom, warit uphofwet och orsaken till samma berömmelige Wäreck, och gifwe honom all förnöijellse i Tijden, och En stor lått och deel i det Himmelske Jerusalem.

Warandes sålunda orsaken att jag dristat mig bruuka den frijheet att incommodera E. H. Ew. med desse Rader, Nembl. att Vpenbara den oskrymtachtige kiärleek, som jag till des Stora Gudachtigheet och Nijt drager, såszom och igenom trogen anhållan winna den Christel. godheet att blifwa insluuten uthi des trogne Wändskap och krafftige Bööner till Gud, det han wille än wijdare förbarma sig öfwer mig, och gifwa mig Nåd till att öfwerwinna allt hwad som

ännu inwärtas och uthwärtas sträfwär emot en rätt gudeligheet och een helig wandell för Herrans Ansichte, hwileket så mycket nödigare är, som här på orten (hwarest een rätt Christi effterfölliare måtte passera för ett underligt diuur och ett dårachtigt Creatur) många uthwärtas hinder finnas som afhålla Menniskorne ifrån den Smala Wägen till det Ewiga lijffwet; Förmodandes jag och så, igenom E. H. Ew. förböns tillhielp, att gud som gifwit mig willian, han skall och gifwa fullbordan in till Jesu Christi dag, och uppenbara huru mycket eens Rättfärdig Mans Böön förmår, då hon allfware är. Jag skall på min Sijda aldrig återwända om E. H. Ew. och heela des förnähme och Ellskel. anhöriges andel. och lekammel:ge Wälgång att Sucka och anropa. För det öfrige beder jag om een tienstelig hällsning till Ed. H. Ew. förnähme gudelige Fru kiäreste, och des fromma, liufl. och wackra Små Barn. Hoos Hans H. Ew. Doctor Breithaupt täktes Ed. H. Ew. jembwäl min trogne hällsning anmähla, hwars stora gåfwor, höga lärdom och myekna arbete till wårt andel. Zions förbättring, mig deslijkest bekant är, särdeles des wackra och härl. Förklaring öfwer Epistlerne till Corintherne och kårs predikningar. Gud wällsigne honom och alle dem som wijsa således sig wara sände att arbeta, och icke att härska och Tyranisera, att Föda, och icke att skinna Hiorden, sökiandes icke sitt, uthan det Christo tillhör. Förbemt. min trogne broder S. And. Kock, med hwileken Jag sedan hans hemkomst, lefwat uthi ett gudeligit och innerligt förtroende, och ännu dagel. af hans upbyggelige umgienge i Herranom mycket styrekt warder, anmäler och hoos E. H. Ew. sin hörsamme och trogne hällsning. Förblifwandes Jag, näst anbefallan under gudz den alldrahögstes Faderlige och Mächtige beskydd och förswar, oafläteligen och till min dödztund

Eders HögEhrwyrdigheetz
alltjidl förbundne
Tienare

Stockholm d. 22 Februarii

A:o 1702.

Elias Wolker.

3. O. Hermelin an J. F. Mayer.

(MSS. Pom. fol. 230. GUB.)

Reverendissime Vir.

Valde me recrearunt literae, quas Quadius Tuus mihi tradidit, cum illis intellexissem Te firmo esse animo adversus tempestatem, quam Pietistarum malitia ex omni parte in Te concitaverat. Fateor enim me antea cum famae Tuae, tum religioni timuisse, quae in discrimen adduci videbantur, nisi utramque a convitijs calumnia-